

.....
Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
.....

**Analýza výhodnosti
a nevýhodnosti zotrvania
v II. pilieri**
pre jednotlivé skupiny sporiteľov

.....

február 2008

PRVÁ POLOVICA TOHTO ROKU PRINÁŠA pre viac ako 1,5 milióna ľudí významnú zmenu. V období šiestich mesiacov – od januára do júna 2008 – sa môžu rozhodnúť, akým spôsobom si chcú zabezpečiť svoj príjem v starobe. Majú sa spoľahnúť výlučne na priebežne financovaný dôchodkový systém, spravovaný Sociálnou poisťovňou? Alebo aj na možnosť zhodnocovania svojich dôchodkových úspor na finančných trhoch? Ak už v minulosti vstúpili do dvojpilierového systému, mali by z neho vystúpiť? Alebo naopak – ak sa ešte pre rozhodnutie o sporení na dôchodok nerozhodli, mali by sa?

Zmeny v dôchodkovom systéme v rokoch 2003 a 2004 zásadne zmenili nielen jeho architektúru, ale aj charakter. Ich výsledkom bola transformácia zabezpečovacieho systému na poisťný – výška dôchodku je do veľkej miery určovaná predchádzajúcimi príjmami. Z jednopilierového dôchodkového systému sa stal dvojpilierový, v ktorom štát vytvoril priestor pre podnikanie súkromne spravovaných dôchodkových správcovských spoločností (DSS).

Hlavné klady a zápory, výhody a nevýhody oboch pilierov sú obsiahnuté v prvej časti tohto dokumentu.

Každá snaha o určenie výhodnosti, resp. nevýhodnosti sporenia na dôchodok vychádza z rôznych modelových prepočtov. Používané modely sú vo svojich základných princípoch vždy podobné. Nespája ich však „len“ matematicko-poisťná podobnosť. Ich spoločným znakom je aj to, že spoľahlivosť výstupov sa odvíja od spoľahlivosti ich vstupných predpokladov. Hoci od zavedenia systému starobného dôchodkového sporenia do reálnej praxe čoskoro uplynú tri roky (prvé príspevky na osobné dôchodkové účty boli pripisované v marci 2005), aj takýto obmedzený časový priestor dáva možnosť na jednoduché porovnanie pôvodných predpokladov a prvých výsledkov. To je obsahom druhej časti tohto dokumentu.

O tom, aké riziká, no aj výhody má dvojpilierový dôchodkový systém pre vybrané skupiny sporiteľov, hovorí tretia časť dokumentu.

Výsledné „pre“ a „proti“ sú zhrnuté do formy tabuľky, ktorá tvorí prílohu tohto dokumentu.

Rozdiely medzi priebežným a kapitalizačným dôchodkovým systémom

HLAVNÝM PRINCÍPOM **priebežne financovaného dôchodkového systému** je medzigeneračná solidarita – dôchodky sú vyplácané dnešným poberateľom z platieb ekonomicky aktívnej populácie. V čase, keď dnešní prispievatelia do priebežného systému odídu do dôchodku, ich dávky budú analogicky kryté platbami tej časti populácie, ktorá bude v tom čase ekonomicky aktívna.

Kapitalizačné dôchodkové schémy na druhej strane takúto formu solidarity nepoznajú – každý jednotlivec si počas obdobia svojej ekonomickej aktivity odkladá (akumuluje) finančné prostriedky, ktoré sa majú v čase zhodnocovať a po odchode do dôchodku slúžia ako zdroj výplaty dôchodkových dávok. Demografické zmeny, ktoré možno považovať za určité riziko pri priebežnom systéme, sú „nahradené“ inými typmi rizík a neistôt. Niektoré súvisia aj s demografiou, hoci v menšej miere¹, niektoré sú úplne nové. Na výšku nasporenej sumy na osobnom dôchodkovom účte, teda aj na výšku budúcej dôchodkovej dávky, má vplyv nielen výška samotných pravidelne pripisovaných príspevkov, ale i vopred neznáma výška zhodnotenia, či administratívne náklady a ich budúci vývoj (poplatky dôchodkovým správcovským spoločnostiam). **Tieto riziká výlučne priebežne financovaný dôchodkový systém nepozná.**

Základné **výhody** a **nevýhody** jednotlivých typov dôchodkových fondov sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 1

	VÝHODY	NEVÝHODY
PRIEBEŽNE FINANCOVANÝ	- odolnosť voči cyklickým vývojom v ekonomike a na finančných trhoch - nepriama garancia minimálnej výšky dôchodku odvodená od minimálneho vymeriavacieho základu - pravidelné zvyšovanie vyplácaných dôchodkových dávok (valorizácia) - administratívne náklady nemajú negatívny vplyv na výšku dôchodku	- citlivosť na demografický vývoj (pôrodnosť, predlžujúca sa stredná dĺžka života) - nemožnosť dedenia

¹ Jedným z kľúčových faktorov, ktoré ovplyvňujú výšku dôchodku (anuity) v kapitalizačných schémach, je predpokladaná dĺžka dožitia. Čím je toto obdobie dlhšie, klesá úroveň vyplácaných dôchodkových dávok, pretože z fixnej nasporenej sumy musí byť vyplatených viac dôchodkov.

FONDOVO FINANCOVANÝ (KAPITALIZAČNÝ SYSTÉM, TZV. II. PILIER)	- relatívna imunita voči demografickým rizikám - možnosť medzinárodnej diverzifikácie - existencia možnosti dedenia - táto výhoda je však len dočasná a trvá v zásade len počas obdobia sporenia – po prevedení dôchodkových úspor do životnej poisťovne a začatí poberania dôchodku z II. piliera už prevedené prostriedky nemožno dediť	- vysoká závislosť od vývoja na finančných trhoch - žiadna garancia minimálnej výšky dôchodkovej dávky - žiadna garancia výnosov dôchodkových fondov - žiadna garancia formy pravidelného zhodnocovania (valorizácie) dôchodkových dávok (doživotných anuit) - citlivosť na predlžujúcu sa strednú dĺžku života - administratívne náklady, ktoré majú negatívny vplyv na výšku dôchodkovej dávky

Z pohľadu konkrétneho človeka pre svoje individuálne rozhodnutie a pre zodpovedanie otázky o tom, ktorý systém je lepší, je potrebné zväžiť, čo všetko má vplyv na jeho budúci dôchodok.

Hlavné faktory vplyvu na výšku dôchodkovej dávky v priebežnom a kapitalizačnom pilieri

Tabuľka č. 2

Priebežne financovaný dôchodkový systém (I. pilier)	Kapitalizačný systém (II. pilier)
- dĺžka obdobia dôchodkového poistenia - výška príjmu, z ktorého je platené poistené - dynamika vývoja priemernej mzdy - pravidelný mechanizmus zvyšovania dôchodkových dávok (valorizácia) a tiež mechanizmus bonifikácie dôchodkových dávok za výkon zárobkovej činnosti po dovŕšení dôchodkového veku popri poberaní dôchodkovej dávky	- dĺžka obdobia starobného dôchodkového sporenia - výška príspevkovej sadzby - výška príjmu, z ktorého sú platené príspevky - výnosy dôchodkových fondov - administratívne náklady (výška poplatkov) - forma poberania starobného dôchodku (otázka programového výberu)

(1) Dĺžka obdobia dôchodkového poistenia a starobného dôchodkového sporenia

Jedným z hlavných faktorov vplyvu na výšku budúceho dôchodku v priebežnom i kapitalizačnom pilieri je dĺžka obdobia dôchodkového poistenia (I. pilier), resp. obdobia starobného dôchodkového sporenia (II. pilier). Pri výpočte sumy dôchodkovej dávky z priebežného systému je dĺžka poistenia jednou z troch premenných, ktoré sú obsiahnuté v príslušnom vzorci (spolu s POMB a aktuálnou dôchodkovou hodnotou).

Podobná situácia je aj v II. pilieri. Čím dlhšie plynú príspevky na osobný dôchodkový účet sporiteľa, tým je dlhšie obdobie, za ktoré by mali byť zhodnocované a teda vyššia konečná nasporená suma v momente odchodu do dôchodku a aj vyššia dôchodková dávka (anuita).

Obdobie, kedy neplynú žiadne platby do II. piliera², nie je ani zohľadňované pre nárok na dôchodkovú dávku. Ide napr. o sporiteľov, ktorí vykonávajú zárobkovú činnosť v zahraničí a neplatia dobrovoľne (zo svojich vlastných úspor) príspevky do II. piliera, napr. o sporiteľov, ktorí sú nezamestnaní a tiež napr. o sporiteľov - invalidných dôchodcov, ktorým odo dňa 1. januára 2008 zanikla povinná účasť na starobnom dôchodkovom sporení a nevykonávajú zárobkovú činnosť³.

² Ide o obdobie, počas ktorého sporiteľ nevykonáva zárobkovú činnosť, neplatí dobrovoľne príspevky alebo tieto príspevky za neho neplatí štát.

³ Na rozdiel od priebežného systému, kde sa obdobie poberania invalidného dôchodku započítava ako obdobie dôchodkového poistenia.

(2) Výška príjmu

V oboch pilieroch povinného dôchodkového systému je suma dôchodkovej dávky funkciou predchádzajúcich príjmov počas aktívnej kariéry. Výška príjmov, z ktorých bolo platené poistné do priebežného systému, ovplyvňuje osobný mzdový bod v jednotlivých kalendárnych rokoch. Ich aritmetický priemer (POMB) je priamo v dôchodkovom vzorci.

Dôležitú úlohu v I. pilieri (v priebežnom systéme) zohráva aj dynamika vývoja priemernej mzdy. Každoročné určovanie aktuálnej dôchodkovej hodnoty, ako jednej z troch veličín v dôchodkovom vzorci v I. pilieri, kopíruje rast priemernej mzdy. Konvergencia slovenskej ekonomiky, teda dobiehanie životnej úrovne krajín EÚ, bude mať v strednodobom horizonte silný vplyv na výrazný rast miezd, čo bude pomáhať zvyšovaniu aktuálnej dôchodkovej hodnoty, a v konečnom dôsledku reálnej hodnoty dôchodkových dávok vypočítaných v I. pilieri.

V súvislosti s priebežným systémom sa často poukazuje na tzv. redukčný mechanizmus, ktorý pomáha pri výpočte sumy dôchodkovej dávky nižším príjmovým skupinám (zvyšuje tzv. priemerný osobný mzdový bod, POMB), no zároveň „zrkadlovo“ znižuje úroveň celoživotných príjmov vyšších príjmových skupín populácie znižovaním ich POMB. Podľa platnej legislatívy by mal byť tento mechanizmus aplikovaný pri výpočte dôchodku do roku 2014.

Solidarita z priebežného systému však nezmizne ani v nasledujúcich rokoch. Od januára tohto roku bol zvýšený maximálny vymeriavací základ pre platenie poistného z troj- na štvornásobok priemernej mzdy, no súčasne bol ponechaný strop pre výpočet dôchodku. Znamená to, že aj po roku 2014 budú v priebežnom dôchodkovom systéme „bohatší“ solidárni s „chudobnejšími“ poistencami, keďže výška ich maximálneho dôchodku bude obmedzená.

V kapitalizačnom pilieri znamená vyšší príjem vyššiu sumu príspevkov, ktoré sú pripisované na osobný dôchodkový účet sporiteľa a zhodnocované. Je zrejmé, že pri rovnakej miere zhodnotenia počas určitého obdobia bude mať na svojom účte vyššiu naakumulovanú sumu ten sporiteľ, ktorého príjem bol vyšší.

(3) Výnosy dôchodkových fondov

Výnosy dôchodkových fondov sú špecifické len pre II. pilier a majú rozhodujúci vplyv na to, aká bude nasporená suma v momente odchodu sporiteľa do dôchodku (zakúpenia doživotnej anuity). Väčšina modelových prepočtov, ktoré sa snažia ukázať výšku budúcich dôchodkov, je spravidla založená na tom, že do budúcnosti predpokladajú obdobnú mieru výnosov na kapitálových trhoch, aká bola dosiahnutá v minulosti. Je potrebné zdôrazniť, že v tejto oblasti neexistuje žiadny optimálny prístup prognózovania budúcnosti. V poslednej dobe opäť intenzívnejú obavy odborníkov – ekonómov, ktorí obdobie rastu finančných trhov v uplynulých 30 až 50 rokoch považujú za neopakovateľné. Je otázne, do akej miery môže byť individuálny sporiteľ úspešný pri tomto odhade. Nemožno vylúčiť ani situáciu, keď výsledkom investovania bude strata.

Problematika výnosov DSS pri správe dôchodkových fondov a ich vplyvu na výhodnosť a nevýhodnosť sporenia na dôchodok je podrobnejšie analyzovaná v druhej časti tohto dokumentu.

(4) Mechanizmus zvyšovania dôchodkových dávok

Pri zvažovaní výhod a nevýhod jednopilierového a dvojpilierového dôchodkového systému je potrebné brať do úvahy aj mechanizmus zvyšovania dôchodkových dávok. Kým zákon o starobnom dôchodkovom sporení, ktorý legislatívne upravuje fungovanie II. dôchodkového piliera, neupravuje žiadnu valorizáciu dôchodku z II. piliera (doživotnej anuity), v I. pilieri je zabezpečená valorizácia pravidelným a fixným mechanizmom⁴.

Ďalšiu možnosť zvyšovania dôchodkovej dávky poberanej z priebežného systému vytvára zákon o sociálnom poistení tým, že umožňuje poberanie dôchodku pri súčasnom výkone zárobkovej činnosti, z ktorej sa platí poistné, čo sa po jej skončení premieta v novom určení výšky vyplácaného dôchodku. To znamená, že k sume vyplácaného starobného dôchodku sa pripočíta zodpovedajúca suma zohľadňujúca skutočnosť platenia poistného po dovŕšení dôchodkového veku v zmysle tohto zákona.

Zákon o starobnom dôchodkovom sporení takúto formu zvyšovania dôchodku neupravuje.

(5) Forma poberania dôchodku zo systému starobného dôchodkového sporenia

Súčasná legislatívna úprava fungovania II. piliera umožňuje, aby o forme vyplácania starobného dôchodku (aj predčasného starobného dôchodku) rozhodol sám sporiteľ. Toto je však možné iba v prípade, ak má v momente odchodu do dôchodku na svojom osobnom dôchodkovom účte dostatočne vysokú nasporenú sumu. Vtedy sám môže rozhodnúť o tom, že jeho dôchodková dávka bude nízka (na minimálnej, zákonom stanovenej úrovni). Umožňuje to špecifická forma poberania dôchodku zo systému starobného dôchodkového sporenia - tzv. programový výber. V rámci tejto možnosti môže sporiteľ požiadať o výplatu minimálnej anuity (dôchodku z II. piliera) na úrovni 0,6-násobku životného minima a zvyšné nasporené prostriedky vyčerpať spôsobom dohodnutým s príslušnou dôchodkovou správcovskou spoločnosťou (vrátane jednorazového výberu). Sporiteľ tak fakticky sám môže rozhodnúť o svojej „dôchodcovej chudobe“ (z pohľadu sumy vyplácanej dôchodkovej dávky).

(6) Administratívne náklady systému

V otázke vplyvu administratívnych nákladov dôchodkového systému existuje značný rozdiel medzi I. a II. pilierom. Hoci v oboch systémoch tieto náklady existujú, ich vplyv na budúcu výšku dôchodkov je diametrálne odlišný.

V prípade I. piliera predstavuje administratívny náklad tvorba správneho fondu, z ktorého je financovaná činnosť administrátora priebežného systému (Sociálna poisťovňa). Výška poplatku je stanovená ako percentuálna časť zaplateného poistného. No hoci skutočným príjmom príslušného základného fondu je poistné znížené o túto nákladovú položku, vzniknuté dôchodkové nároky sú počítané z výšky príjmu počas celoživotnej kariéry a tvorba správneho fondu (administratívne náklady) nie je pri výpočte dôchodkovej dávky zohľadňovaná. Teoreticky, ak by napr. tvorba správneho fondu bola aj desaťnásobne vyššia, z pohľadu poistenca by to nepredstavovalo žiadnu zmenu.

Odlišná situácia s nákladmi (poplatkami) je v systéme starobného dôchodkového sporenia. Podľa platnej legislatívy má DSS nárok na dva druhy odplát – za vedenie osobného dôchodkového účtu a za správu majetku v dôchodkovom fonde. Výška oboch poplatkov je obmedzená zákonom o starobnom

⁴ Valorizačný mechanizmus podľa súčasnej legislatívy zohľadňuje rast spotrebiteľských cien v ekonomike (infláciu) aj rast miezd.

dôchodkovom sporení. Podstatné však je, že poplatky v II. pilieri na rozdiel od I. piliera znižujú výšku dôchodkovej dávky vyplácanej z tohto systému – poplatky odoberajú z naakumulovaných úspor, čím znižujú celkové úspory a v konečnom dôsledku aj výšku anuity (dôchodkovej dávky).

Na rozdiel od administratívnych nákladov priebežného systému, ktoré nemajú vplyv na výpočet dôchodkovej dávky z I. piliera, majú náklady II. piliera ešte jeden zásadný rozdiel. **Sporiteľ ich znáša, aj keď nie je aktívnym prispievateľom do systému a znáša ich bez ohľadu na výsledky správy dôchodkového fondu, t. j. aj v prípade záporného výsledku správy (teda ak dôchodkový fond nedosahuje výnos, ale stratu).** Jeho osobný dôchodkový účet ostáva aj naďalej vedený v DSS, ktorá si uplatňuje odplatu za jeho správu.

Doterajšie výsledky DSS ukazujú, že dosiahnuté výnosy pri správe majetku v dôchodkových fondoch sú výrazne znižované práve odplatami. **Ich podiel na celkových výnosoch z pohľadu značnej časti sporiteľov predstavuje viac ako 40%.** V prípade sporiteľov s nepravidelným prispievaním do II. piliera (resp. neaktívnych sporiteľov⁵) je tento podiel ešte vyšší. Nastavenie úrovne poplatkov možno považovať za negatívny faktor najmä v prípade tých sporiteľov, ktorí z akéhokoľvek dôvodu prestanú sporiť (prispievať na svoj osobný dôchodkový účet), napr. z dôvodu nezamestnanosti.

V súvislosti s otázkou nastavenia poplatkov v kapitalizačnom pilieri je pri analýze možných rizík potrebné zohľadniť aj skutočnosť, že systém starobného dôchodkového sporenia neobsahuje žiadny priamy „motivačný mechanizmus“, ktorého výsledkom by bola motivácia o čo najlepšie zhodnotenie dôchodkových fondov zo strany DSS. **Spoločnosti majú právo na odplatu za správu dôchodkových fondov aj v prípade, že ich konečným výsledkom bude pokles hodnoty spravovaného majetku, teda strata z pohľadu sporiteľa.**

⁵ Ide napr. o sporiteľov, ktorí vykonávajú zárobkovú činnosť v zahraničí a neplatia dobrovoľne (zo svojich vlastných úspor) príspevky do II. piliera, napr. o sporiteľov, ktorí sú nezamestnaní a tiež napr. o sporiteľov - invalidných dôchodcov, ktorým odo dňa 1. januára 2008 zanikla povinná účasť na starobnom dôchodkovom sporení a nevykonávajú zárobkovú činnosť.

Výnosy v priebežnom a v kapitalizačnom pilieri

ZMENY V DŮCHODKOVOM SYSTÉME V ROKOCH 2004 - 2005, najmä zavádzanie dovtedy nepoznaného systému starobného dôchodkového sporenia, boli jedny z najsledovanejších zmien v slovenskej ekonomike.

Jednou z najdôležitejších (no nie najčastejších) súčastí diskusií o týchto zmenách boli otázky smerujúce k výhodnosti či nevýhodnosti sporenia na dôchodok. K tomu, že **táto kľúčová otázka nemala jasnú odpoveď už pred spustením II. piliera**, prispeli aj rôzne výsledky tzv. dôchodkových kalkulačiek a následných odporúčaní, ktoré boli prístupné prostredníctvom internetu, vrátane stránok Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva financií SR.

Hoci používané ekonomické a matematicko-poistné modely boli a sú vo svojich hlavných rysoch podobné, pre kvalitu ich výstupných prepočtov je rozhodujúca kvalita ich vstupov. Rozdiely modelových prepočtov však boli pomerne výrazné. Len pre ilustráciu: Podľa prepočtov Inštitútu finančnej politiky (súčasť Ministerstva financií SR) by sa sporenie na dôchodok malo vyplatiť 22-ročným sporiteľom za predpokladu, že *priemerný výnos počas celého obdobia sporenia dosiahne najmenej 7,5 % ročne*. Starší sporitelia, spoliehajúci sa na kapitalizačný pilier, by vzhľadom na vyšší vek museli „zarobiť“ v dôchodkových fondoch vyššie výnosy na to, aby bolo sporenie na dôchodok pre nich výhodné.⁶ **Uvažovanie o takomto zhodnotení v horizonte niekoľkých dekád však nemožno považovať za realistický (dokonca ani za optimistický) predpoklad.**

Podľa informačných brožúr, ktoré v súvislosti so zmenami v dôchodkovom systéme distribuovalo v približne v tom istom čase do slovenských domácností Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, by sporenie na dôchodok malo byť výhodné aj 35-ročným poistencom, ktorí by vstúpili do zmiešaného dôchodkového systému.⁷

Prevažná časť rozdielov v modelových prepočtoch ide pri dôkladnejšej analýze „na vrub“ rozdielom vo viacerých predpokladoch, ktoré predstavovali vstupné parametre výpočtov. V prípade prepočtov rezortu práce boli napr. **hlavné predpoklady** nasledovné:

- každoročný **reálny rast miezd** (t. j. po očistení od vplyvu inflácie) na úrovni **2%**,

⁶ Pozri: „Vplyv dôchodkového sporenia na verejné financie a občanov“, IFP/MF SR, november 2004 (http://www.finance.gov.sk/Documents/Publikacie/ea_1_vplyv_dochodkoveho_sporenia_web.pdf).

⁷ Pozri: „Ako sa zabezpečiť na dôchodok“, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2004, s. 10

- **reálny výnos v dôchodkových fondoch 3,5%** ročne,
- **reálne zhodnotenie anuitného fondu** (tzv. technická úroková miera, ktorá predstavuje percentuálny výnos z investovania rezerv, *garantovaný životnou poisťovňou* v horizonte 10 a viac rokov) **vo výške 3,0%**,
- **znižovanie úrovne** vyplácaných **dôchodkových dávok z priebežného systému** od roku 2010 a
- pokračovanie vo **zvyšovaní** zákonom stanoveného **dôchodkového veku pre mužov aj ženy na 65 rokov**.

Skutočný vývoj ekonomiky zatiaľ nedáva za pravdu ani jednému z týchto predpokladov (má sa na mysli len tých, ktorých vývoj možno priebežne verifikovať). Reálnu úspešnosť DSS pri správe majetku v dôchodkových fondoch zobrazuje graf č. 1. Na druhej strane, obdobie troch rokov od zavedenia II. piliera je príliš krátke na to, aby bolo možno väčšinu z uvádzaných predpokladov z *dlhodobého hľadiska* absolútne prijať alebo zamietnuť. Čo znamenajú tieto odchýlky?

Z pohľadu sporiteľa, teda účastníka dvojpilierového dôchodkového systému, je pri zvažovaní pozitív a rizík, ako aj pri porovnávaní výhod prvého a druhého piliera dôležitá *výnosnosť* jednotlivých systémov. Zjednodušene totiž možno vnímať povinné platby do oboch pilierov dôchodkového systému ako určitú formu „investície“, ktorá by mala priniesť predpokladaný výnos. V prípade kapitalizačného piliera je tento výnos *vyjadriteľný mierou zhodnotenia v príslušnom dôchodkovom fonde*.

V prípade priebežne financovaného systému (I. pilier) nie je výnosnosť taká zrejmalá, ako pri kapitalizačnom pilieri⁸. Každý má však istú **implicitnú (vnútornú) mieru zhodnocovania** zaplateného poisťného. Mieru tohto zhodnocovania možno odvodiť zo vzorca, ktorým je vypočítaná suma dôchodkovej dávky.

Implicitnou mierou výnosu I. piliera je pri jeho súčasnom nastavení tempo mzdového rastu v ekonomike. Približne takýmto tempom totiž rastie aktuálna dôchodková hodnota, ktorá v dôchodkovom vzorci plní dve základné funkcie: (i) udržuje ciele mieru náhrady, t. j. fixný, arbitrárne stanovený pomer medzi sumou dôchodku a predchádzajúceho príjmu poistenca a (ii) jej vývoj vyjadruje implicitnú mieru výnosu priebežného systému. Výsledkom (i) je skutočnosť, že suma novopriznaného dôchodku zodpovedá približne 50% predchádzajúcich príjmov poistenca. Dôsledkom (ii) je, že implicitná miera výnosu priebežného systému zodpovedá tempu rastu miezd v ekonomike⁹.

Čo hovorí v prospech I. piliera v nasledujúcich 15-20 rokoch?

- konvergencia slovenskej ekonomiky, teda dobiehanie životnej úrovne krajín EU, bude sprevádzané **zrýchleným rastom miezd**, teda rozhodujúceho faktora ovplyvňujúceho „výkonnosť“ priebežného systému
- vopred **známa miera náhrady** dôchodku z priebežného systému (približne 50% úrovne predchádzajúcich príjmov)
- **obmedzené možnosti investovania** sporiteľov vo vyššom veku a **nižší výnos** zo zhodnocovania majetku v dôchodkových fondoch

⁸ Výnimkou, ktorá potvrdzuje takéto pravidlo, sú systémy založené na báze tzv. virtuálnych účtov (NDC, Notional Defined Contribution). Každý poistenec má v takomto systéme svoj „osobný účet“, na ktorom sú registrované všetky jeho platby. Tieto sú v stanovených časových intervaloch pravidelne „zhodnocované“ administratívne stanovenou „mierou výnosu“. Nejde však o reálne zhodnotenie, pretože v systéme nedochádza k akumulácii skutočných úspor (platieb). Keďže NDC systém ostáva aj napriek existencii „osobných účtov“ priebežne financovaný, zaplatené prostriedky sú – rovnako ako v iných priebežných systémoch – okamžite použité na výplatu dôchodkov existujúcim dôchodcom. Takúto podobu majú priebežné systémy napr. v Poľsku alebo Švédsku.

⁹ Vzhľadom na to, že aktuálna dôchodková hodnota je pri výpočte sumy dôchodku používaná od začiatku príslušného kalendárneho roka (teda v čase, kedy ešte nie je známa priemerná mzda v ekonomike za predchádzajúci rok), presné zvýšenie zodpovedá medziročnému nárastu priemernej mzdy za tretí štvrtrok predchádzajúceho roku.

Pri subjektívnom porovnávaní výhodnosti alebo nevýhodnosti vstupu (zotrvania) v II. pilieri by preto malo významnú úlohu zohrávať aj realistické zváženie toho, aký bude implicitný výnos I. piliera v porovnaní s reálnym výnosom II. piliera. Inými slovami – porovnanie očakávaného rastu reálnych miezd v období, v ktorom by si sporiteľ mal sporiť v kapitalizačnom pilieri a očakávaných výnosov na finančných trhoch. **Špecifickým, no výrazne početným prípadom v nasledujúcich rokoch budú nízkoprijemové skupiny poistencov, u ktorých bude implicitný výnos priebežného systému vyšší než výnos vyšších príjmových skupín.** Hlavným dôvodom je **zachovanie mechanizmu antiredukcie**, ktorý až do roku 2014 bude zvyšovať POMB nižší než 1 (táto hodnota POMB zodpovedá poistencovi, ktorý počas svojej ekonomickej kariéry poberal priemernú mzdu v ekonomike; t.j. menej ako cca 20 000 Sk mesačne v roku 2007). Druhým je pomerne vysoká pravdepodobnosť dodatočných *ad hoc* opatrení, ktoré ho budú zvyšovať. V prípade, že by v budúcnosti bola v priebežnom systéme zavedená určitá forma *garancie minimálneho dôchodku*, takéto opatrenie by bolo *ekvivalentom garancie minimálneho výnosu v systéme starobného dôchodkového sporenia (ktorá neexistuje)*. Vzhľadom na to, že DSS podľa platnej legislatívy nemajú povinnosť žiadnej formy garancie absolútneho výnosu, takéto nastavenie priebežného systému možno považovať za výhodu, predovšetkým pre nízkoprijemové skupiny ekonomicky aktívnej populácie.

Doposiaľ uvádzané dôvody predstavujú faktory zvyšujúce implicitnú mieru výnosu priebežného systému počas doby poistenia, resp. sa prejaví v momente výpočtu sumy dôchodkovej dávky. Priznaním starobného dôchodku a začatím poberania sa však prvý a druhý pilier nestávajú z pohľadu sporiteľa „rovnocennými“ dávkami. Dôvodom je **rozdielny režim ich výplaty a zvyšovania**. Kým anuita (doživotný dôchodok) z II. piliera nemusí byť v budúcnosti valorizovaná vôbec a postupom času strácať na svojej reálnej hodnote, dôchodkové dávky vyplácané z I. piliera sú pravidelne valorizované. Rozsah ich nominálneho zvyšovania je v súčasnosti závislý v rovnakej miere od rastu spotrebiteľských cien v ekonomike (inflácie) a od rastu priemerných miezd.

Rýchly ekonomický rast v uplynulých rokoch a predpoklady na roky nasledujúce hovoria jednoznačne **v prospech vyššieho implicitného výnosu priebežného systému než výnosu systému kapitalizačného**. Podľa projekcií IFP (Ministerstvo financií SR) by priemerná mzda na Slovensku mala v rokoch 2007 až 2011 vykazovať reálny rast medzi 4,0 až 4,2 percentami ročne. Pravdepodobnosť, že takúto mieru zhodnotenia sa v tomto období (a aj v nasledujúcich rokoch) podarí dosiahnuť súkromným správcom dôchodkových úspor (DSS), je pomerne nízka.

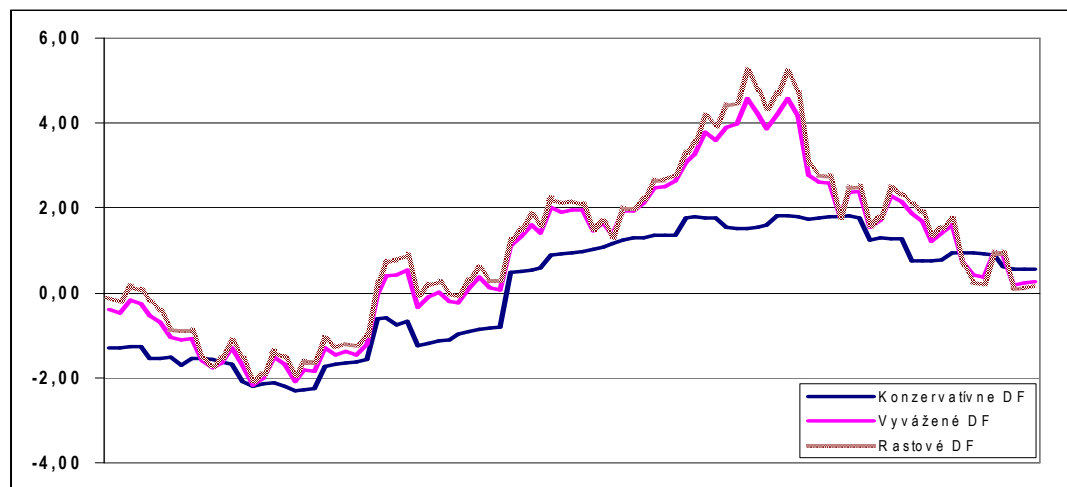
Nasledujúci graf znázorňuje medziročné reálne zhodnotenie majetku v jednotlivých dôchodkových fondoch od roku 2005. Aj z takéhoto krátkeho časového radu je zrejмый rozdielny rizikový a výnosový profil jednotlivých typov dôchodkových fondov. Kým miera volatility („roztrasenosti“ vykazovaných hodnôt) je najnižšia pri konzervatívnych dôchodkových fondoch, cenou za takúto stabilitu je nižší dosahovaný výnos. Túto skutočnosť musí mať pri rozhodovaní o zotrvaní v kapitalizačnom pilieri (resp. o dodatočnom vstupe) na zreteli najmä starší sporiteľ, ktorý už podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení nemá možnosť dlhodobého investovania v rizikovejších, no potenciálne výnosnejších rastových dôchodkových fondoch¹⁰.

Graf tiež ukazuje, že pri kalkuláciách budúcich výnosov v dôchodkových fondoch nemožno automaticky predpokladať len pozitívne reálne zhodnotenie.

¹⁰ Podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení si sporiteľ môže vybrať z troch dôchodkových fondov, ktoré spravuje každá DSS. Možnosť výberu však s vyšším vekom klesá. Sporiteľ, ktorému chýba do dovŕšenia dôchodkového veku 15 a menej rokov, už nemôže sporiť v rastovom dôchodkovom fonde. Na výber má len vyvážený alebo konzervatívny fond. Pokiaľ mu do dovŕšenia dôchodkového veku chýba len 7 alebo menej rokov, podľa zákona musí sporiť len v konzervatívnom fonde.

Priemerný reálny výnos v dôchodkových fondoch (2006 – 2007)

Graf č. 1

apríl 2006

december 2008

Výpočet: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Pre zjednodušenie porovnávania výhodnosti výlučne jednopilierového dôchodkového systému modelový prepočet porovnáva implicitný výnos priebežného systému z pohľadu rôznych vekových skupín poistencov. Základný makroekonomický scenár kopíruje predpoklady IFP (MF SR) z januára 2008.¹¹ Ako je možné interpretovať získané výsledky?

Výpočet sa týka dvoch základných období – do momentu priznania starobného dôchodku a počas jeho poberania. Zjednodušene v prvom prípade ukazuje to, akú mieru hrubého výnosu (resp. čistého výnosu, očisteného od administratívnych nákladov) by musel dosiahnuť sporiteľ v danom veku, aby jeho situácia v momente odchodu do dôchodku bola taká istá, ako v prípade poistenca v rovnakom veku, ktorý nikdy nevstúpil do zmiešaného systému a obom je súčasne vypočítaný dôchodok (stĺpec „Moment priznania dôchodku“).

Je zrejmé, že starší sporitelia by museli s rastúcim vekom počítať s tým, že pokiaľ nechcú byť v momente priznania do dôchodku na tom horšie ako rovnako starí poistenci, ktorí nikdy neboli v druhom pilieri, správcovia ich dôchodkových úspor by museli byť mimoriadne úspešní pri zhodnocovaní majetku vo vyvážených a konzervatívnych dôchodkových fondoch. Ak by napr. 40-ročný sporiteľ zaznamenal počas obdobia sporenia nižší hrubý výnos (po očistení od vplyvu poplatkov) ako 4,8%, jeho dôchodok z dvojpilierového systému by bol nižší než keby ostal v jednopilierovom systéme.

¹¹ Pri vývoji tempa nominálneho rastu priemernej mzdy po roku 2011 pre účely tohto výpočtu predpokladáme postupné spomaľovanie o 0,2 percentuálneho bodu ročne do roku 2022.

Ďalšie dva stĺpce ukazujú alternatívny výnos, ktorý však berie do úvahy aj obdobie poberania dôchodku (určené podľa nádeje na dožitie v danom veku). Výpočty rozlišujú aj dve možnosti valorizácie dôchodkových dávok – prvou je súčasný režim (zohľadňujúci rovnako rast inflácie aj miezd), druhou hypotetickou možnosťou je zvyšovanie dôchodkov výlučne podľa rastu inflácie. Ak by sme použili opäť príklad 40-ročného sporeteľa s predpokladanou mierou strednej dĺžky života na úrovni priemeru, tak pri zachovaní valorizácie v jej súčasnej podobe (podľa vývoja inflácie a rastu miezd) aj do budúcnosti by jeho DSS musela „zarobiť“ každý rok hrubý výnos na úrovni 6,03%, aby suma vyplatených dôchodkov z oboch pilierov bola v jeho prípade rovnaká, ako v prípade identického človeka, ktorý ostal v jednopilierovom systéme.

Nevýhodnosť sporenia na dôchodok je ešte zrejmejšia v prípade starších vekových skupín sporeiteľov. Dosahovanie trvalých reálnych výnosov nad úrovňou 5% je vzhľadom na ich možnosť voľby jednotlivých typov dôchodkových fondov prakticky vylúčené. **To v praxi znamená, že voľba dvojpilierového dôchodkového systému bude v budúcnosti znamenať zhoršenie sociálnej situácie sporeteľa nielen počas poberania dôchodku, ale už v momente jeho priznania.**

Nevýhoda dvojpilierového systému je pritom nezávislá bez ohľadu na to, či bude v budúcnosti zachovaný dnešný režim valorizácie dôchodkových dávok alebo nie. Zmena súčasného valorizačného mechanizmu sa pritom vzhľadom na pomerne nízku úroveň dôchodkov nepredpokladá.

Tabuľka č. 3

Požadovaná výnosnosť II. piliera pre vyrovnanie implicitnej miery výnosu priebežného systému						
Vek	Hrubý výnos			Čistý výnos		
	Moment priznania dôchodku	Valorizácia = inflácia + mzdy	Valorizácia = inflácia	Moment priznania dôchodku	Valorizácia = inflácia + mzdy	Valorizácia = inflácia
21	3,85	4,27	4,18	2,98	3,42	3,32
25	3,95	4,47	4,37	3,07	3,62	3,51
30	4,12	4,80	4,68	3,24	3,94	3,81
35	4,39	5,28	5,14	3,49	4,40	4,26
40	4,84	6,03	5,86	3,92	5,14	4,96
45	5,68	7,35	7,13	4,73	6,42	6,20
50	7,12	9,60	9,30	6,12	8,62	8,31

Hoci uvedené prepočty sú zjednodušené, jednoznačne ukazujú nevýhodnosť sporenia na dôchodok vyšším vekovým skupinám. Ich dôchodkové úspory by museli byť zhodnocované asi dvojnásobne vyššie než úspory najmladších vekových skupín. **Vzhľadom na to, že zákonné možnosti výberu dôchodkových fondov sú s rastúcim vekom sporeiteľov obmedzované, je takýto predpoklad nerealistický.**

Ako každé modelové prepočty, aj tieto majú určité obmedzenia, ktoré súvisia s predpokladaným vývojom (zmenami) v budúcnosti. Výpočet napr. nezohľadňuje možnosť zmeny dôchodkového vzorca v nasledujúcich rokoch a len odhaduje parametre anuitného trhu v horizonte niekoľkých desaťročí. Napriek tomu je vhodný na ilustráciu vplyvu veku sporeteľa na otázku výhodnosti alebo nevýhodnosti dvojpilierového dôchodkového systému.

Odporúčania pre jednotlivé skupiny sporiteľov

SPORITELIA V KAPITALIZAČNOM DÔCHODKOVOM PILIERI už od jeho zavedenia netvoria jednu homogénnu skupinu obyvateľstva. Navzájom sa líšia svojim vekom, príjmami, ale napr. i výškou zhodnotenia v rozdielnych dôchodkových fondoch.

Väčšina doposiaľ uskutočnených modelových prepočtov naznačuje, že výhodnosť, resp. nevýhodnosť starobného dôchodkového sporenia je dominantne funkciou dĺžky aktívneho sporenia. Hoci veľkú úlohu pri rozhodovaní o (ne)výhodnosti sporenia na dôchodok zohrávajú subjektívne preferencie a očakávania, na základe týchto poznatkov možno definovať konkrétne riziká (ako aj výhody) zotrvania v kapitalizačnom pilieri pre jednotlivé skupiny sporiteľov.

V tomto dokumente sa zameriame sa stručnú charakteristiku rizík nasledovných skupín sporiteľov:

- sporitelia vo veku relatívne krátko pred dosiahnutím dôchodkového veku,
- invalidi,
- poistenci štátu,
- nízkopríjmové skupiny obyvateľstva.

I. Sporitelia vo veku relatívne krátko pred dosiahnutím dôchodkového veku

Už od zavedenia systému starobného dôchodkového sporenia boli výhody nového dôchodkového systému prezentované najmä tej časti ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré bude mať reálnu šancu *dlhodobo* aktívne sporiť, teda vytvárať svoje dôchodkové úspory (platiť príspevky na starobné dôchodkové sporenie). Podľa vtedajších modelových prepočtov sa pri určitej množine predpokladov (uvedených na inom mieste tohto dokumentu) javila ako potrebná **najkratšia** doba sporenia 18 až 20 rokov. Vzhľadom na to, že poistencom v prvom pilieri, ktorí sú súčasne sporitelia, sa dôchodkové nároky vznikajúce v priebežnom dôchodkovom systéme kráčia na polovicu, spomínané prepočty porovnávali „krátenie“ dôchodku z I. piliera s očakávanou výškou doživotnej anuity z II. piliera. Za

hraničný vek, kedy bolo možné uvažovať o výhodnom vstupe do systému starobného dôchodkového sporenia, bol pri uvedených predpokladoch určený vek približne 44 rokov.

Hoci najkratšia doba sporenia, ktorú bolo možné považovať za podmienku pre „výhodnejšiu“ možnosť vstupu do II. piliera, predstavovala 18 až 20 rokov, do dvojpilierového dôchodkového systému vstúpil počas 18-mesačného obdobia (január 2005 – jún 2006) vysoký počet poistencov, ktorých vek presahoval komunikovanú hranicu výhodnosti 44 rokov. Podľa nedávnych štatistík sporiteľov v II. pilieri je nad touto vekovou hranicou približne každý štvrtý sporiteľ.

Dôvodov, prečo sa tak stalo, je pravdepodobne viacero:

- Zavádzajúce informácie o novom dôchodkovom systéme zo strany sprostredkovateľov. Asymetria motivácie sprostredkovateľov a poistencov, ktorí mohli vstúpiť do nového systému, bola často dôvodom, pre ktorý finančne motivovaní sprostredkovatelia neoboznámili potenciálnych záujemcov o vstup do starobného dôchodkového sporenia so všetkými relevantnými informáciami a podmienkami fungovania dôchodkového systému.
- Existencia morálneho hazardu, t.j. spoliehanie sa na to, že „ak sa to ukáže ako nevýhodné, politici predsa nájdu spôsob, ako ma odškodnia.“
- Samostatnou skupinou obyvateľstva sú po rozbehu dvojpilierového dôchodkového systému ľudia, ktorí kvôli nízkej informovanosti, zavádzaniu zo strany sprostredkovateľov (ale niekedy i zamestnávateľov) vstúpili do II. piliera v tom, že tento systém je pre nich povinný.
- Jedným z možných vysvetlení je existencia minimálneho obdobia trvania starobného dôchodkového sporenia ako jednej z podmienok pre priznanie (predčasného) starobného dôchodku z II. piliera. Pôvodne bolo toto obdobie stanovené na 10 rokov, s účinnosťou od 1. januára 2008 bolo predĺžené na 15 rokov. Existencia takéhoto ustanovenia bola často mylne zamieňaná s najkratším obdobím sporenia, po uplynutí ktorého je dvojpilierový dôchodkový systém *automaticky* výhodnejší pre všetkých, ktorí takto nastavenú podmienku splnia (napriek v roku 2004 odporúčanej minimálnej dobe sporenia 18 až 20 rokov).

Všeobecné odporúčanie:

Podľa všetkých relevantných modelových prepočtov **je doba sporenia v II. pilieri kľúčová** pri hodnotení výhodnosti alebo nevýhodnosti zotrvania v dvojpilierovom systéme v tejto kategórii sporiteľov. Pri nevyvinutosti domáceho trhu s anuitami (doživotnými rentami) je ťažko možné predpokladať, že pri krátení dôchodkových nárokov v priebežnom systéme a nastavenom systéme valorizácie dôchodkových dávok vyplácaných z tohto systému budú anuity na tak vysokej úrovni, aby prekonalí krátko- a strednodobú výhodnosť I. piliera. Navyše, je vysoko pravdepodobné, že miera zhodnotenia dôchodkových úspor tejto skupiny sporiteľov bude porovnateľná s priemernou mierou zhodnotenia u tých sporiteľov, ktorí budú v II. pilieri podstatne dlhšie obdobie. Dôvodom je zvyšujúca sa bezpečnosť investovania ich dôchodkových úspor vo fondoch, v ktorých si môžu sporiť. Podľa platnej legislatívy totiž sporitelia, ktorým do dovŕšenia dôchodkového veku chýba 15 rokov, majú na výber len dva základné typy dôchodkových fondov – vyvážený a konzervatívny. V prípade sporiteľov, ktorým do dovŕšenia dôchodkového veku chýba 7 a menej rokov, majú len jednu jedinú možnosť výberu –

konzervatívny dôchodkový fond. Klesajúci rizikový profil týchto fondov síce zvyšuje bezpečnosť investovaných úspor, no súčasne znižuje ich potenciálny výnos.

Z týchto dôvodov je preto na seriózne zváženie využitie dočasnej možnosti výstupu z dvojpilierového dôchodkového systému a návrat do výlučne priebežne financovaného systému.

II. Invalidi

S účinnosťou od 1. januára 2008 Sociálna poisťovňa prestala platiť poistné zo základného fondu invalidného poistenia do základného fondu starobného poistenia v I. pilieri a príspevky na starobné dôchodkové sporenie v II. pilieri za poberateľov invalidného dôchodku. Dôvodom odstránenia tohto tzv. transferu za poberateľov invalidného dôchodku bola skutočnosť, že poberatelia invalidného dôchodku môžu neobmedzene pracovať a týmto transferom sa im zárobky pre výpočet budúceho starobného dôchodku umelo navyšovali, čo zakladalo sociálnu nerovnosť, resp. sociálnu nespravodlivosť voči poistencom, ktorí nepoberajú invalidný dôchodok a ich starobný dôchodok bude vymeraný zo skutočne dosahovaných zárobkov. V prípade, že poberateľ invalidného dôchodku po jeho priznaní nepracuje, je v I. pilieri chránený dvojstupňovou ochranou, v dôsledku čoho jeho budúci starobný dôchodok z I. piliera nemôže byť nižší ako bol priznaný invalidný dôchodok.

Pokiaľ sporiteľ – poberateľ invalidného dôchodku nebude aj po vzniku invalidity pracovať naďalej a prispievať si tak na svoj osobný dôchodkový účet, je vysoko pravdepodobné, že nedokáže splniť základnú podmienku pre vznik nároku na dôchodok z II. piliera (obdobie starobného dôchodkového sporenia najmenej 15 rokov) a k svojim úsporám sa nikdy (podľa platnej legislatívy) nedostane.

Všeobecné odporúčanie:

Existencia minimálnej doby starobného dôchodkového sporenia (t.j. doba aktívneho prispievania na osobný dôchodkový účet) je hlavný dôvod, prečo by takýto sporitelia mali zvážiť a využiť možnosť návratu do výlučne priebežného systému (Sociálnej poisťovne).

III. Poistenci štátu

Do skupiny tzv. poistencov štátu patria popri poberateľoch invalidných dôchodkov aj mamičky a opatrovatelia. Ide o osoby, ktoré majú od 1. januára 2008 možnosť voľby medzi jedno- a dvojpilierovým dôchodkovým systémom s tým, že pokiaľ sa rozhodnú byť zúčastnení na starobnom dôchodkovom sporení, naďalej budú na ich osobné dôchodkové účty pripisované príspevky štátu.

Všeobecné odporúčanie:

Na rozdiel od predchádzajúcich skupín sporiteľov nie je možné dať rovnaké odporúčanie, ktoré by bolo univerzálne platné pre mamičky i pre opatrovateľov. Opakovane je potrebné vrátiť sa k východiskovej téze, že otázka výhodnosti alebo nevýhodnosti zotrvania v dvojpilierovom dôchodkovom systéme je dominantne funkciou dĺžky obdobia starobného dôchodkového sporenia. Pokiaľ mamičky majú po návrate na trh práce reálnu možnosť aktívneho zapojenia sa, mali by túto možnosť reálne zvážiť ako

faktor hovoriaci v prospech ich zotrvania v dvojpilierovom systéme. Obdobné tvrdenie platí aj pre opatrovateľov. Keďže opatrovatelia môžu byť teoreticky v akomkoľvek veku, je dôležité zvážiť nielen to, či opatrovateľ dokáže získať nielen zákonom požadované najkratšie obdobie starobného dôchodkového sporenia, ale i to, či sa na neho (ňu) nevzťahujú aj tie riziká, ktoré sú detailnejšie popísané v prípade sporiteľov vo veku relatívne blízko dovŕšenia dôchodkového veku (viď bod I. tejto časti) a čiastočne aj riziká, ktoré sa vzťahujú na nízkopríjmových sporiteľov (viď bod IV. tejto časti).

IV. Nízkopríjmové skupiny obyvateľstva

Nízkopríjmové skupiny ekonomicky aktívnej populácie sú pravdepodobne najčastejšie spomínané „obete“ dôchodkovej reformy, najmä ak sa stali sporiteľmi a vstúpili do dvojpilierového dôchodkového systému. Odpoveď na riešenie ich situácie však nie je také jednoduchá.

Je prirodzené, že pokiaľ niekto vstupuje po prvýkrát na trh práce, má síce nadobudnuté určité teoretické vedomosti, nie však praktické zručnosti a znalosti, ktoré by mohol jeho zamestnávateľ primerane oceniť. Až postupom času hodnota ľudského kapitálu postupne rastie (človek nadobúda pracovné skúsenosti, znalosti, zručnosti), ktoré sa postupne premietajú do jeho ohodnotenia. Takémuto vývoju nasvedčujú aj viaceré medzinárodné skúsenosti, výnimkou nie je ani Slovensko. Pokiaľ by išlo o takúto časť nízkopríjmových skupín obyvateľstva, možno odporúčať, aby si zvážili svoju účasť v II. pilieri.

V inej situácii sa, samozrejme, nachádza tá časť ekonomicky aktívnej populácie, ktorá má objektívne prekážky ďalšieho rastu. Medzi ne patrí napr. nízka úroveň dosiahnutého vzdelania alebo neschopnosť flexibilnej adaptácie na trhu práce. Často ide o ľudí, ktorí sú už na trhu práce niekoľko rokov a pravdepodobnosť ich ďalšieho kariérneho rastu je pomerne nízka, ako aj možnosť ich ďalšieho uplatnenia na trhu práce (v legálnej ekonomike) či iné obmedzenia (napr. regionálne). Ich prípadný vyšší vek navyše naznačuje, že medzi riziká ohrozujúce výhodnosť ich zotrvania v kapitalizačnom pilieri je potrebné zaradiť aj tie, ktoré sú spomínané v bode I, najmä pomerne krátke obdobie sporenia na dôchodok pri predpokladaných nižších výnosoch.

Všeobecné odporúčanie:

Pokiaľ bolo v predchádzajúcich častiach povedané, že odhad výhodnosti alebo nevýhodnosti dvojpilierového dôchodkového systému je do veľkej miery závislý na individuálnej subjektivite, z doposiaľ skúmaných skupín sporiteľov je táto na subjektivite asi najviac závislá. Neexistuje jednotné odporúčanie pre sporiteľov, ktorých možno označiť ako „nízkopríjmové skupiny obyvateľstva“. Do hry vstupuje zásluhovosť v oboch pilieroch povinného dôchodkového systému, výsledkom ktorej bude suma dôchodkovej dávky zodpovedajúca úrovni predchádzajúcich príjmov, z ktorých bolo platené poistné, resp. príspevky na starobné dôchodkové sporenie. Situácia tejto časti obyvateľstva sa môže výrazne zmeniť napr. avizovaným zavedením inštitútu minimálneho dôchodku, ktorý môže výrazne zatraktívniť prvý pilier ako optimálny zdroj zabezpečenia budúceho dôchodkového príjmu.

Z týchto dôvodov je namieste odporúčanie zvážiť ďalšie zotrvanie v dvojpilierovom dôchodkovom systéme a uvažovať o návrate do výlučne priebežného systému. Toto odporúčanie platí predovšetkým pre vyššie vekové skupiny nízkopríjmových sporiteľov.

Záver

Cieľom tohto dokumentu bolo poukázať na zložitosť hľadania odpovede na zdanlivo jednoduchú otázku: Pre koho je sporenie na dôchodok výhodné a pre koho nie? Existuje nejaký jednoduchý spôsob na zodpovedanie takejto triviálnej otázky?

Množstvo faktorov, ktoré vplývajú na budúcu výšku dôchodkov či už v priebežnom alebo v kapitalizačnom systéme, je, bohužiaľ, natoľko veľké a rozmanité, že dať jednoduchú odpoveď nie je možné. Každá rada, každé odporúčanie, každý modelový prepočet je sprevádzaný rôznymi „ak“. Ak vaša mzda bude rásť takým a takým tempom, ak predpokladáme zhodnotenie dôchodkových úspor na takej a takej úrovni, ak výška administratívnych nákladov bude taká a taká.

Všetky modelové prepočty, ktoré súvisia so skúmaním výhodnosti a nevýhodnosti dvojpilierového dôchodkového systému, jednoznačne preukazujú, že hlavným determinantom je dĺžka aktívneho sporenia. Ak by mal byť dvojpilierový systém výhodnejší pre ľudí, ktorí do dôchodku pôjdu v horizonte nasledujúcich 15-20 rokov, výnosy dôchodkových fondov by museli dosahovať nerealisticky vysoké výnosy. Zotrvanie v dvojpilierovom systéme by v prípade týchto vekových skupín znamenalo nielen horšiu situáciu pri prvom priznaní dôchodkovej dávky, ale aj postupné zhoršovanie sociálnej situácie počas obdobia poberania dvojpilierového dôchodku. Hlavným dôvodom takéhoto vývoja je rozdielny režim valorizácie dôchodkov z prvého a druhého piliera.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktoré tento dokument pripravilo a predkladá na rokovanie výboru Národnej rady SR pre sociálne veci a bývanie, chce aj touto formou prispieť ku korektnejšiemu informovaniu nielen o výhodách, ale i nevýhodách a rizikách spojených s účasťou niektorých skupín sporiteľov na starobnom dôchodkovom sporení.

Takáto diskusia je potrebná najmä dnes, kedy má viac ako 1,5 milióna obyvateľov možnosť prehodnotiť svoje pôvodné očakávania o pozitívach nového dôchodkového systému.

